Syyttäjälaitos 15.10.2021 Dnro 130/61/21

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Asiantuntijan lisälausunto, dnro 130/61/21, 15.10.2021

Lakivaliokunnan lisälausuntopyyntö 13.10.2021 HE 133/2021 vp.

1 Asia

Lakivaliokunta on pyytänyt lisälausuntoa lakivaliokunnan kokouksessa 13.10.2021 asiantuntijoille esitetyistä kysymyksistä liittyen hallituksen esitykseen eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

2 Laki turvatarkastuksista yleisissä tuomioistuimissa – puuttumiskynnys?

Esityksen mukaan henkilö, joka haluaa katsoa tuomioistuimessa kuva- ja äänitallennetta, ja hänen mukanaan olevat tavarat voitaisiin tarkastaa metallinpaljastinta tai muuta sellaista laitetta käyttäen. Lisäksi hänelle voitaisiin tehdä henkilöntarkastus. Näin voitaisiin toimia sen selvittämiseksi, ettei henkilöllä ole mukanaan kuvan tallentamiseen soveltuvaa välinettä. Tällainen väline voitaisiin myös ottaa häneltä pois. Se olisi luovutettava poliisille tai, jollei siihen olisi lain mukaan estettä, palautettava tarkastetulle henkilölle takaisin hänen poistuessaan tuomioistuimesta. Tarkastus ja kuvan tallentamiseen soveltuvan välineen pois ottaminen edellyttäisivät *perusteltua aihetta epäillä*, että henkilö tallentaisi oikeudettomasti kuvaa kuva- ja äänitallenteesta.

Henkilöntarkastus puuttuisi tarkastettavan koskemattomuuteen metallinpaljastimen käyttöä enemmän. Tällaista puuttumista henkilökohtaiseen koskemattomuuteen

voidaan kuitenkin pitää perusteltuna, koska sen tarkoituksena on mahdollistaa kuvan tallentamiseen soveltuvien välineiden ottaminen pois kuva- ja äänitallennetta katsoa haluavalta henkilöltä ja näin estää tallenteen oikeudeton kuvaaminen ja levittäminen. Ehdotuksella pyritään siten suojelemaan kuva- ja äänitallenteella esiintyvän henkilön yksityisyyttä eli turvaamaan hänen perustuslain 10 §:ssä turvattua oikeuttaan yksityiselämään. Lisäksi esitys edistäisi perustuslain 21 §:ssä tarkoitettua ihmisten oikeusturvaa, koska mahdollisuus löytää ja ottaa pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet turvatarkastuksessa parantaisi osaltaan todistelun laatua ja siten edesauttaisi oikean näyttöratkaisun tekemistä. Tämä johtuu siitä, että kuulusteltavien voidaan arvioida kertovan tapahtumista vapaammin ja luontevammin, jos he voivat luottaa siihen, että kuulustelusta tehtyä kuva- ja äänitallennetta ei oikeudettomasti levitetä.

Mielestäni tallenteiden säilyttämiseen liittyvän luottamuksen turvaaminen ja tallenteilla kuultavien henkilöiden yksityisyyden suojan sekä oikeusturvan intressit ovat näiltä osin siinä määrin painavat, että tallennusvälineitä pitäisi saada aina etsiä ja ottaa ne pois ilman mitään erityistä kynnystä. Näin siitä huolimatta, että monia kuvan tallentamiseen soveltuvia välineitä voidaan esityksessä todetuin tavoin käyttää ja todennäköisesti myös tosiasiassa käytettäisiin kuva- ja äänitallennetta katsottaessa ensisijaisesti muuhun kuin tallenteen kuvan oikeudettomaan tallentamiseen. Tallennusvälineiden poisottamisen mahdollistaminen ilman mitään erityistä kynnystä ei olisi mielestäni kiellettyä mielivaltaista puuttumista tarkastettavan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, sillä alhaisemmalle puuttumiskynnykselle olisi vahvat yksilön suojaan ja oikeusturvaan liittyvät perusteet.

Tallennusvälineiden etsimisen ja poisottamisen salliminen ilman nyt esitettyä ”perusteltua aihetta epäillä” -kynnystä turvatarkastusten yhteydessä puoltaisi myös se, ettei oikeudenkäynnissä tehdyn ääni- ja kuvatallenteen luvatonta jäljentämistä tai muuta hankkimista sekä hallussapitoa ja levittämistä ole esitetty kriminalisoitavaksi. Erillisen kriminalisoinnin puuttuessa tallenteiden säilyttämisen liittyvä luottamus on

pyrittävä tehokkaasti varmistamaan muilla tavoin. Tallennusvälineiden etsimisen ja poisottaminen mahdollistaminen ilman ”perusteltua aihetta epäillä” -kynnystä olisi käytännössä tällainen tehokas toimenpide.

Totean lisäksi, että käräjäoikeuksien turvahenkilöiden ja/tai ulkopuolisen palkatun turvahenkilöstön olisi käytännössä haastavaa arvioida sitä, aikooko joku henkilö tehdä laittomia tallenteita.

3 Olisiko todistelutallenteet myös litteroitava? Voitaisiinko litterointi ulkoistaa?

Ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 9 § mukaan asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa voidaan tarpeellisilta osin tehdä kirjallinen toisinto tallennetusta kertomuksesta, jos tuomioistuin katsoo sen edistävän asian käsittelyä.

Litteroinnin tekeminen on siis ehdotetun säännöksen mukaan tehtävissä aina, kun tuomioistuin katsoo sen edistävän asian käsittelyä (kuten on myös jo voimassa olevan sääntelyn nojalla). Tällaisen videoinnin ohella tehtävän litteroinnin edut on varsin kattavasti selostettu kyseisen säännösehdotuksen perusteluissa (s. 66 – 67).

Litteroinnin tekeminen kattavasti videoinnin ohella ainakin niissä asioissa, joista on valitettu hovioikeuteen, olisi mielestäni kannatettavaa sikäli, kun se olisi teknisesti mahdollista nykyistä vaivattomammin. Oikeusrekisterikeskuksen selvityksen mukaan markkinoilla ei ole kuitenkaan toistaiseksi nykyistä vaivattomamman litteroinnin mahdollistavia luotettavasti toimivia puheentunnistusohjelmia. Tämän vuoksi juttujen kattava litteroiminen videoinnin ohella aiheuttaisi nykyisellään niin paljon ylimääräisiä kustannuksia, ettei tätä voida mielestäni pitää tässä vaiheessa realistisena. Asiaa voidaan arvioida uudelleen teknologian kehittyessä.

Perustuslain 124 §:n mukaan julkinen hallintotehtävä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai lain nojalla, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi eikä vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai

muita hyvän hallinnon vaatimuksia. Merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan kuitenkin antaa vain viranomaiselle. Näkemykseni mukaan todistelutallenteen litterointi on luonteensa puolesta sellainen tehtävä, joka voitaisiin em. perustuslain säännöksen estämättä tarvittaessa myös ulkoistaa ostopalveluna tehtäväksi.

4 Indeksointi – kuka tekee ja miten, pitäisikö säännellä tarkemmin?

Esityksestä (s. 27) on selvästi lähdetty siitä, että tallenteiden indeksointi tarpeen mukaan olisi käräjäoikeuksien tehtävänä. On mielestäni selvää, että indeksoinnin voi tehdä vain käräjäoikeus. Asian osapuolet eivät sitä ainakaan voi tehdä siitäkään syystä, että vastapuolen tekemään litterointiin olisi varmasti vaikea luottaa.

5 Onko uudelleen- ja lisäkuulustelun kynnys liian matala?

Esitetyn oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 a § 1 momentin mukaan hovioikeuden pääkäsittelyssä voitaisiin *erityisestä syystä* kuulustella käräjäoikeudessa kuulusteltua henkilöä henkilökohtaisesti uudelleen. (uudelleenkuulustelu).

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin käräjäoikeudessa kuulustellun henkilön kuulustelemisesta hovioikeuden pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti lisäkysymysten esittämistä varten (lisäkuulustelu) Lisäkuulustelu voitaisiin toimittaa, jos se olisi *tarpeen asian selvittämiseksi*.

Kynnys lisäkuulustelulle olisi matalampi kuin uudelleenkuulustelulle, mutta asianosaisen yksilöimätön pyyntö ei riittäisi sen ylittämiseen. Lisäkuulustelu tulisi sallia, jos sen olisi perusteltua olettaa johtavan siihen, että tietoon tulisi asian selvittämisen kannalta merkityksellisiä uusia tosiseikkoja.

Mielestäni uudelleen- ja lisäkuulusteluille asetetut edellytykset ovat perustellut eivätkä liian matalat. Esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa on käyty esimerkein

läpi varsin perusteellisesti sekä uudelleen- että lisäkuulustelua koskevien edellytysten täyttymistä. Uudelleen- ja lisäkuulustelujen kynnys ei saa toisaalta olla tarpeettoman korkea siten, että se estäisi kaiken asiassa tarpeellisen selvityksen saamisen ja oikeudenmukaiseen ratkaisuun pääsemisen.

Nyt esitetyn mukaisia kynnyksiä lisä- ja uudelleenkuulusteluille voidaan tarvittaessa säätää myöhemmin, kun lain soveltamisesta saadaan kokemuksia.

6 Videotallenteiden julkisuus; voisiko olla niin, ettei yleisö saisi tutustua lainkaan tallenteisiin, tallenteisiin tutustumaan tulevien mahdollinen seuranta?

Oikeudenkäynnin julkisuus on yksi perustuslain 21 §:n 2 momentissa mainituista oikeusturvatakeista. Oikeudenkäynnin julkisuutta voidaan pitää eräänä demokraattisen oikeusvaltion tunnusmerkeistä, joka mahdollistaa muun muassa tuomioistuinten toiminnan kontrolloimisen ja luottamuksen ylläpitämisen lainkäyttöön. Perustuslakivaliokunnan mukaan julkisuusintressi on oikeudenkäynnissä vahvempi kuin viranomaistoiminnassa yleensä (PeVL 43/1998 vp s. 7 ja PeVL 31/2005 s. 4).

Oikeudenkäynnin julkisuus on niin vahvasti perustuslaissa ja Suomea sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattu periaate, ettei yleisön tutustumista tuomioistuimen ratkaisun perusteena oleviin videotallenteisiin voida mielestäni estää pelkästään kuultavien yksityisyyden suojaamiseksi yleisellä tasolla.

Tallenteisiin tutustumaan tulevien henkilöiden seuranta puolestaan olisi mielestäni ongelmallista siihenkin nähden, ettei julkiseen oikeudenkäyntiin saapuvaa yleisöä muutoinkaan luetteloida tai rekisteröidä.

Antti Sundberg
Erikoissyyttäjä

Yhteystiedot

Syyttäjälaitos, valtakunnansyyttäjän toimisto

Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki

Puhelin 029 56 20800, faksi 029 56 20888

valtakunnansyyttaja.syyttaja@oikeus.fi